

ВОЛОДИМИР НАБОВ

ЛОЛІТА

ВОЛОДИМИР НАБΟΚОВ

ЛОЛІТА

РОМАН

УДК 821.111(73)
Н14

Жодну з частин цього видання
не можна копіювати або відтворювати в будь-якій формі
без письмового дозволу видавництва

Перекладено за виданням:
Nabokov V. Lolita : A Novel / Vladimir Nabokov. —
New York : Vintage International, 1997. — 317 p.

Переклад з англійської *Єлени Даскал*

Дизайнер обкладинки *Світлана Грїб*

ISBN 978-617-12-6413-7 (PDF)
ISBN 978-617-12-4560-0 (дод. наклад)
ISBN 978-0-679-72316-5 (англ.)

© Dmitri Nabokov, 1955
© Nemiro Ltd, видання українською мовою, 2018
© Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», переклад і художнє оформлення, 2018

Передмова

«Лоліта, або Сповідь білого вдівця» — такий подвійний заголовок передував химерному рукопису, що його отримав автор цієї нотатки. Автор записок, «Гумберт Гумберт», помер у в'язниці від серцевої недостатності 16 листопада 1952 року, за кілька днів до початку судового процесу в його справі. Його захисник, мій близький друг та родич, есквайр Клеренс Чот Кларк, тепер призначений до Колумбійської Окружної колегії, попросив мене відредагувати цей рукопис, виконуючи заповіт свого клієнта, один із пунктів якого вповноважував мого видатного кузена вирішувати всі питання стосовно підготовки «Лоліти» до друку. Можливо, на рішення Кларка вплинуло те, що обраний ним редактор нещодавно отримав нагороду Полінга за скромну працю («Чи мають зміст почуття?»), де зокрема йшлося про деякі хворобливі стани та збочення.

Моє завдання виявилось простішим, ніж очікували ми з Кларком. Окрім кількох виправлень очевидних синтаксичних помилок та ретельного видалення нечисленних чіпких деталей, що, попри зусилля самого «Г. Г.», залишилися в тексті дороговказами та надгробками (вказуючи на місця та імена людей, котрі добрий тон змушує приховати, а співчуття — пощадити), ці дивовижні спогади залишено недоторканими. Химерне

авторове прізвисько — його власна вигадка; та не виникає жодних сумнівів, що ця маска, крізь яку палають два гіпнотичних ока, повинна залишитися на своєму місці згідно з волею її носія. Якщо «Гейз» лише римується зі справжнім прізвиськом героїні, її ім'я занадто тісно сплітається з найпотаємнішими волокнами книги, аби його можна було змінити; однак (як читач незабаром переконається сам) жодної практичної необхідності робити цього немає. Найдопитливіші можуть знайти згадки про злочин «Г. Г.» у щоденних газетах за вересень-жовтень 1952-го; а його причини та мета відкрилися лише у світлі моєї настільної лампи.

На догоду старомодним читачам, котрі мріють дізнатися про подальшу долю «реальних» людей із цієї «правдивої» історії, додаю кілька деталей, що їх я отримав від пана «Віндмюллера» з «Ремсдела», котрий забажав залишатися невідомим, аби «довга тінь цієї похмурої та брудної історії не лягла на товариство, до якого він має честь належати». Його донька «Луїза» зараз навчається на другому курсі коледжу; «Мона Даль» вчиться в паризькому університеті; «Рита» нещодавно вийшла заміж за власника готелю у Флориді. Дружина «Річарда Ф. Шиллера» померла під час пологів, народивши мертву дівчинку, на Різдво 1952 року у віддаленому північно-західному поселенні Сіра Зірка. «Вівіан Даркблум»¹ написала біографію «Мій Ку-мир»², котра незабаром вийде у світ і котру критики,

¹ В оригіналі Vivian Darkbloom — анаграма до імені автора Vladimir Nabokov. У російському перекладі Набоков пише «Г-жа Вивіан Дамор-Блок (Дамор — по сцене. Блок — по одному из первых мужей)...», натякаючи на роль Блока в розвитку власної поетичної творчості. (*Тут і далі прим. пер.*)

² Героя біографії друзі часто називали Ку.

ознайомившись із рукописом, уже назвали її найкращим твором. Охоронці згадуваних у «Лоліті» кладовищ не повідомляють про появу привидів.

Якщо вважати «Лоліту» просто романом, то ситуації та емоції, про які тут ідеться, залишатимуться для читача дратівливо-незрозумілими, а надто якщо позбавити їх життя, прикриваючись банальними ухиляннями. Чесно кажучи, в усьому творі немає жодної непристойності; справді, грубий міщанин, навчений сучасною модою приймати без жодних нападів нудоти щедрі розсипи трибуквених слів у пересічному романі, здивується, не знайшовши їх тут. Якщо ж на догоду цьому парадоксальному ханжі редактор спробував би розбавити сцени, котрі певній уяві видадуться «збудливими» (з цього приводу дивіться історичне рішення, винесене 6 грудня 1933 р. вельмиповажним Джоном М. Вулсі щодо іншої, значно скандальнішої книжки¹), чи уникнути їх, довелося б узагалі відмовитися від публікації «Лоліти», оскільки саме ці сцени, безпідставно засуджувані кимось за начебто зайву чуттєвість, виявляються найдієвішими засобами в розгортанні трагічної історії, що неухильно рухається до свого не менше ніж морального апофеозу. Цинік скаже, що те саме стверджує комерційна порнографія; ерудит може заперечити, запевняючи, що палка сповідь «Г. Г.» — просто буря у склянці води; що принаймні 12 % дорослих американців чоловічої статі — згідно зі «скромними» підрахунками доктора Бланш Шварцман (цю інформацію отримано в особистому спілкуванні) — так чи інакше щороку насолоджуються тим особливим досвідом,

¹ Суд під головуванням Д. М. Вулсі ухвалив рішення зняти заборону на публікацію в США роману Д. Джойса «Улісс» і створив прецедент для перегляду законів про видавничу справу.

який так розпачливо описує «Г. Г.»; що, якби того фатального літа 1947-го наш автор щоденника пішов до професійного психопатолога, катастрофи б не сталося. Однак тоді не було б і цієї книжки.

Вашому коментаторові можна пробачити повтори того, на чому він наголошував у своїх книжках та на лекціях, тобто що «непристойне» часто буває просто синонімом «незвичного»; видатний витвір мистецтва, звісно ж, завжди оригінальний, тому за своєю природою покликаний певною мірою несподівано шокувати. Я не маю жодних намірів прославляти «Г. Г.». Немає жодних сумнівів у тому, що він огидний, що він нищий, він — яскравий приклад моральної прокази, у ньому сплелися жорстокість та грайливість, котрі, можливо, свідчать про приховане страждання, але не додають йому привабливості. Його дивакуватість тисне на інших. Чимало його повсякденних розмірковувань щодо людей та краєвидів Америки просто смішні. Розпачлива чесність, що тріпотить у цій сповіді, не звільняє його від гріха диявольського лукавства. Він ненормальний. Він не джентльмен. Однак його співока скрипка своїми чарами збуджує в душі ніжність і співчуття до Лоліти, котрі змушують нас захоплюватися книжкою, попри відразу до автора!

«Лоліті» як опису клінічного випадку, безумовно, судилося стати класикою в колах психіатрів. «Лоліта» як художній твір значно виходить за межі сповіді; однак для нас за її наукову значущість та художню цінність значно важливіший етичний вплив на серйозного читача, адже цей болючий особистісний аналіз ховає в собі загальну мораль. Примхлива дівчинка, самозакохана мати, засліплений бажанням маніяк — це не просто мальовничі персонажі унікальної розпо-

віді; вони попереджають нас про небезпечні тенденції, вказують на ймовірні пороки. «Лоліта» повинна змусити всіх нас — батьків, соціальних працівників, педагогів — із невтомною пильністю та проникливістю докласти всіх зусиль до виховання кращого покоління в безпечнішому світі.

*Джон Рей-молодший¹, доктор філософії
Відворт, Массачусетс*

¹ Дослідники вважають, що це ім'я з'являється в романі не випадково. Так звали англійського натураліста XVII століття, автора класифікації комах. Як відомо, Набоков зробив значний внесок до ентомології.

Частина 1

1

Лоліта, світло мого життя, полумінь мого тіла, мій гріх і моя душа. Ло-лі-та: кінчик язика рушає в подорож піднебінням, робить три кроки й на останньому торкається зубів. Ло. Лі. Та.

Вона була Ло, просто Ло, стоячи вранці в одній шкарпетці, півтора метра без трьох сантиметрів. Вона була Лолою в слаксах. Вона була Доллі в школі. Вона була Долорес на пунктирах документів. Але в моїх обіймах завжди залишалася Лолітою.

Чи мала вона попередницю? Так, мала, авжеж мала. Правду кажучи, якби одного літа я не закохався в певну першопочаткову дівчинку-дитину, Лоліти могло б узагалі не бути. Це сталося в одному князівстві на березі моря. Ох, а коли ж це було? Приблизно за стільки ж років до Лолітиного народження, скільки мені було того літа. Убивця завжди потішить вас красномовною прозою, можете на нього покластися.

Пані та панове присяжні, зразок Номер Один — те, чому заздрили погано поінформовані, наївні, благороднокрилі серафіми. Помилуйтеся цим тернистим клубком.

Я народився в Парижі 1910 року. Мій батько був лагідною людиною з легким характером та справжньою мішаниною генів — громадянином Швейцарії австро-французького походження з дрібкою Дунаю в жилах. За мить я збираюся роздати вам кілька чарівних, блискучих синіх листівок. Він володів розкішним готелем на Рив'єрі. Його батько й обидва діди продавали вино, прикраси та шовк відповідно. У тридцять він побрався з англійською дівчиною, донькою Джероніма Дунна, альпініста, й онукою двох дорсетських пасторів, фахівців у рідкісних галузях — палеопедології¹ та еолових арфах² відповідно. Моя надзвичайно фотогенічна мати загинула в результаті дивного нещасного випадку (пікнік, блискавка), коли мені було три, тож у мене від неї нічого не залишилося, крім теплого гнізда в найтемнішому минулому, у западинах та ущелинах пам'яті, над якими — якщо ви досі спроможні миритися з моїм стилем (я пишу під наглядом) — сідає сонце мого раннього дитинства: безсумнівно, вам усім відомі запашні останні краплі дня, що висять разом із мошвою над якимось розквітлим живоplotом, у них несподівано потрапляєш на прогулянці та проходиш крізь них біля підніжжя пагорба в літніх сутінках — спека, мов у хутрі, й золотава мошва.

¹ Палеопедологія — галузь палеогеографії, що вивчає давні ґрунти. Палеогеографія — наука про фізико-географічні умови, що існували на Землі в геологічному минулому.

² Еолова арфа (названа на честь бога вітру Еола) — дерев'яна рамка з кількома натягненими на ній струнами з жил, що, коливаючись від вітру, звучать ніжним тембром; інструмент, струни якого перебирає вітер.

Старша сестра моєї матері, Сибілла, з котрою побрався і котру невдовзі покинув батьків двоюрідний брат, була в нашій родині за безкоштовну гувернантку та покоївку. Пізніше хтось казав мені, що вона була закохана в мого батька й він легковажно цим скористався одного дощового дня, утім одразу викинув усе з голови, щойно погода покращилася. Я неабияк прив'язався до цієї жінки попри суворість — фатальну суворість — деяких її правил. Можливо, їй хотілося з часом зробити з мене кращого вдівця, ніж той, яким був мій батько. Тітка Сибілла мала блакитні очі з рожевими повіками та бліде, наче з воску, обличчя. Вона писала вірші. Була поетично марновірною. Казала, що знає — помре невдовзі після моїх шістнадцятих уродин, і так і зробила. Її чоловік, успішний комівояжер парфумерної фірми, здебільшого проводив час у Америці, де врешті-решт заснував власну справу та придбав деяку нерухомість.

Я зростав щасливою, здоровою дитиною в яскравому світі ілюстрованих книжок, чистого піску, помаранчевих дерев, дружніх собак, морських краєвидів та усміхнених облич. Розкішний готель «Мірана» обертався навколо мене приватним усесвітом, побіленим вапном космосом, усередині більшого синього, що сяяв іззовні. Усі, від кухарчука в фартусі до монарха в літньому костюмі, любили мене. Літні американки, обіпершись на ціпки, нахилилися до мене, мов Пізанські вежі. Збанкрутілі російські княгині не могли розрахуватися з моїм батьком, проте купували мені дорогі цукерки. А він, *mon cher petit papa*¹, брав мене кататися на човні та велосипеді, вчив плавати, пірнати і стояти

¹ Мій любий татусь (фр.).

на водних лижах, читав мені «*Don Quixote*»¹ й «*Les Misérables*»², а я обожнював і поважав його та радів за нього щоразу, підслухавши, як слуги пліткують про його різноманітних коханок, доброзичливих красунь, котрі багато мною займалися, воркували та лили дорогоцінні сльози над моїм безжурним життям «безматченка».

Я відвідував англійську школу за кілька кілометрів від дому, грав там у рекетс та фایфс³, здобував відмінні оцінки та чудово знаходив спільну мову як з однокласниками, так і з учителями. До тринадцяти років (тобто до того, як я вперше побачив свою маленьку Аннабеллу) я можу пригадати лише дві події конкретного сексуального штибу — урочисту, пристойну й цілковито теоретичну розмову в трояндовому садку школи про підліткові несподіванки з американським хлопчиком, котрий був сином відомої кіноакторки, яку він рідко бачив у тривимірному світі; та деякі кумедні реакції певних частин мого організму на перлинноматові світлини з нескінченно м'якою грою світла й тіні в дорогому Пішоновому альбомі «*La Beauté Humaine*»⁴, який я тихцем витягнув у готельній бібліотеці з-під стосу лондонських «Графік»⁵ у мармуровій палітурці. Пізніше мій батько (на свій чарівний галантний лад) повідомив мені все, що, на його думку, я повинен був знати про секс; це сталося незадовго до того, як восени 1923 року я поїхав на навчання до ліонського *lycée*⁶

¹ «Дон Кіхот» (*исп.*). Роман Мігеля де Сервантеса Сааведра.

² «Знедолені» (*фр.*). Роман В. Гюґо.

³ Різновиди тенісу.

⁴ «Людська краса» (*фр.*). Набоков вигадав і назву альбому, і фотографа, однак його прізвище співзвучне французькому слову зі значенням «жіночі груди».

⁵ Ілюстрований британський тижневик.

⁶ *Лусее* (*фр.*) — ліцей, вища школа.

(де ми мали залишатися протягом трьох зим); проте, на жаль, улітку саме *того* року він подорожував Італією з *Mme de R*¹ та її донькою, тож я не мав кому пожалітися, у кого попросити поради.

3

Аннабелла, як і автор, була змішаного походження — у її випадку напіванглійкою, напівголландкою. Сьогодні я пам'ятаю її риси не так чітко, як кілька років тому, перш ніж зустрів Лоліту. Існує два типи зорової пам'яті: ти або ретельно відтворюєш образ у лабораторії власного мозку, не заплющуючи очей (тоді я уявляю Аннабеллу в загальних термінах, як-от «медового кольору шкіра», «тоненькі рученята», «коротко підстрижене волосся», «довгі вії», «великий яскравий рот»); або миттєво викликаєш, не розплющуючи очей, на темному внутрішньому боці повік об'єктивну цілковиту оптичну копію коханого обличчя, маленький привид природних кольорів (і саме так я бачу Лоліту).

Тому дозвольте мені, описуючи Аннабеллу, просто обмежитися згадкою, що це була чарівна дівчинка, на кілька місяців молодша за мене. Її батьки були давніми друзями моєї тітки й такими ж, як вона, пуританами. Вони винаймали віллу неподалік від готелю «Мірана». Лисий засмаглий пан Лі та огрядна напудрена пані Лі (народжена Ванесса ван Несс). О, як я ненавидів їх! Спершу ми з Аннабеллою розмовляли про другорядне. Вона весь час набирала повну жменю дрібного піску й дозволяла йому висипатися крізь пальці. Наші мізки були налаштовані на хвилю інтелігентних європей-

¹ Пані Р. (*фр.*).

ських підлітків того часу й середовища; сумніваюся, що в нашій зацікавленості множинними заселеними світами, тенісними змаганнями, безкінечністю, соліпсизмом і таким іншим можна було знайти якусь особисту обдарованість. Ніжність та вразливість молодих звірят відлунювали всередині нас однаковим гострим болем. Вона хотіла стати сестрою милосердя в якійсь голодній азійській країні, а я мріяв бути славетним шпигуном.

Зненацька ми божевільно, незграбно, безсоромно, болісно закохалися одне в одного; я б додав, безнадійно, адже таку шалену взаємну пристрасть можна втамувати, лише по-справжньому поглинувши й засвоївши кожну частинку душі та плоті іншого; тимчасом ми навіть не могли знайти місцину, щоби злягтися, як це з легкістю вдається дітям нетрів. Після однієї невдалої спроби нічної зустрічі в неї в садку (про що я розповім пізніше) єдине усамітнення, яке нам дозволяли, — лежати на найзалюдненішій частині *plage*¹, де нас, можливо, не чули, але точно бачили. Там, на м'якому пісочку за кілька кроків від дорослих, ми лежали цілий ранок у закам'янілому шалі жаги та чіплялися за кожну благословенну ваду в часопросторі, щоб скористатися нагодою й торкнутися одне одного: її рука повзла до мене, напівзаховавшись у піску, її тонкі засмагли пальці, мов сновиди, щоразу наближалися до мене; потім її перламутрове коліно вирушало в довгу обачну подорож; подекуди випадковий вал, зведений молодшими дітьми, слугував нам достатнім прикриттям, аби поспіхом торкнутися солоними губами. Ці незавершені дотики доводили наші здорові й недосвідчені тіла до такого роз'ятрення, що навіть прохолодна

¹ Пляжу (фр.).